OMUL IISUS, „EXPRESIA” SUPREMĂ A LUI DUMNEZEU, ÎN TEOLOGIA LUI HANS URS VON BALTHASAR

Robert Iulian Păun*

Abstract: *The concept of figure (Gestalt), that Hans Urs von Balthasar develops with such greatness in his theology, is correlated with the whole vision about the theological aesthetics of the great Swiss theologian. Theological Aesthetics, methodologically speaking, really brought a very important contribution to the theology in general, as it imposes a standard that must always apply, namely: the simultaneous use of the concept with its imposed form. Therefore, insisting in this article on the concept of figure, we wanted to highlight the form reflected in each of us and even more in the person of the young Christian, tired of living in a non-harmonized conceptual world. Jesus Christ is the figure by excellence and we drink of it as we understand it.*

Keywords: *figure, young, image, expression, harmony, symphony, praise, form, synthesis, Christology, person, universal, concrete, beautiful, truth, ideas, uniqueness, standard, action, mission.*

Introducere

Care este rolul naturii umane, asumată de către Fiul veșnic al lui Dumnezeu ? Am văzut deja răspunsul permanent a lui Balthasar la această întrebare: omul Hristos este *expresia* lui Dumnezeu¹, umanitatea lui Hristos este *expresia* Tatălui. Mai exact, se poate afirma: omul Iisus, prin experiența Sa umană concretă de Dumnezeu,

* PhD Candidate, Faculty of Orthodox Theology, at “1 Decembrie 1918” University, Alba Iulia, Romania.

¹ Paul Gilbert, *Corso di metafisica. La pazienza d'essere*, Editura Piemme, Casale Monferrato, 1997, p. 309.

până când a simțit distanțarea și a suferit abandonarea pe cruce, este „expresia unei auto-experiențe inter-trinitare a lui Dumnezeu în distincția persoanelor”². În categoria *expresiei* se concentrează reflecția balthasariană despre logica lui Dumnezeu având ca obiectiv modul manifestării divine, adică forma Sa divino-umană de a se dovedi și de a se face cunoscut ca și Adevăr absolut, ca un Dumnezeu unic și Treimic.

În lucrarea poliedrică a lui Hans Urs von Balthasar, cuvântul german *ausdruck* este folosit de sute de ori, împreună cu verbul corespunzător *ausdrücken*. *Ausdruck*-*ausdrücken* înseamnă *expresie-exprimare*, și prin urmare manifestare-manifestare, a face evident. *Ausdruck* este de multe ori sinonim cu cuvântul, cu semnul revelator. Cuvântul german *ausdruck* corespunde în latină cu *expressio* (expresie). Autorul nostru, după cum vom vedea, împrumută termenul expresie și rolul său hristologic și trinitar de revelație în Cuvântul întrupat, în special de la Bonaventura. *Expressio* și *impressio* (image) sunt conceptele fundamentale ale teoriei sale despre frumusețe. Fiul este unica și perfectă imagine a Tatălui, pe care o exprimă cu precizie supremă. Bonaventura subliniază faptul că *image* înseamnă în divin, nu numai exprimarea unei persoane, ci posibilitatea maximă de exprimare, și aceasta din două motive: în primul rând pentru că „este exprimarea unică a unei identități irepetabile, în al doilea rând pentru că o exprimă în toate sensurile”³. Literar *expresie* (de la ex-premere) înseamnă stoarcere, a scoate prin apăsare, a trimite afară. Figurat termenul înseamnă a reprezenta, a exprima, a manifesta, a arăta, a expune. În limbajul teologic Balthasarian, dependent direct de Bonaventura, *expressio*-*expresie* este sinonim cu revelație, manifestare, interpretare și clarificare. Deja Sfântul Ambrozio a vorbit despre *expressio personae*. Diferite sunt modurile de exprimare, conform numeroaselor forme de activitate a

² Hans Urs von Balthasar, *Gloria. Una estetica teologica, volumul 1: La percezione della forma*, trad. Giuseppe Ruggieri, Editura Jaca Book, SpA, Milano 1994, p. 318.

³ Hans Urs von Balthasar, *Verità di Dio, Teologica*, volumul 2, trad. Guido Sommovilla, Editura Jaca Book, SpA Milano, 1990, p. 145.

spiritului omenesc.

Tot la Bonaventura autorul nostru a întâlnit douăsprezece exemple de exprimare (generationes), care sunt prezente în ființe: patru moduri de efuziune (iluminare prin lumină, încălzire prin foc, fluxul de la sursă, ploaia și roua din nor); patru moduri de expresie (iluminarea fenomenică exprimă obiectul, imaginea modelul, cuvântul vorbitorul, conceptul spiritul rațional); patru moduri de generare (sămânța generează răsadul, rădăcina copacul, pântecul matern fiul, sămânța paternă urmașii). În al doilea grup de exprimare apare conceptul (drept cuvânt interior, dintre care cuvântul este prelungirea) și imaginea. În al treilea grup al exprimării primează forma genezei naturale cea mai perfectă, paternitatea. Prin urmare, în întregime, sunt trei referințe culturale decisive: cuvântul, imaginea și fiul. În domeniul creației, ultimele trei elemente, precum toate celelalte, exprimă „ceva care într-un inaccesibil punct al începutului vieții de apoi trebuie să conțină plinătatea raportului de exprimare”⁴. Această plenitudine de exprimare constă tocmai în Dumnezeu Trimeic, al cărui Lógos este *expresia absolută* (expressio in summo), este forma expresivă a întregii divinități Trinitare⁵. Este explicat fundamentul întregii creații în vederea procesului veșnic al Logosului⁶: „Dumnezeu nu ar fi fost capabil de a crea o creatură în conformitate cu propria Sa voință dacă nu ar fi generat Fiul în funcție de natură”⁷. Fiecare rezultat este generarea sau consecința acestei generări. „În nașterea Cuvântului, totul este spus, în purcederea darului (Sfântului Duh) este dat orice alt dar”⁸. În Cuvântul (veșnic și întrupat) coincid atât auto-expresia lui Dumnezeu Tatăl, cât și

⁴ Hans Urs von Balthasar, *Stili ecclesiastici*, Editura Gia' e non ancora, Milano, 1978, p. 259. Citează pe San Bonaventura, Hexaameron, XI.

⁵ Hans Urs von Balthasar, *Verità di Dio, Teologica*, volumul 2, Editura Jaca Book, SpA Milano, 1990, p. 275.

⁶ Piero Coda, *Il Logos e il nulla. Trinità, religioni, mistica*, Editura Città Nuova, Roma, 2003, p. 300.

⁷ Hans Urs von Balthasar, *Verità di Dio, Teologica*, volumul 2, Editura Jaca Book, SpA Milano, 1990, p. 269.

⁸ *Ibidem.*, p. 269; Ellero Babini, *Gli stati di vita di cristiano*, Editura Jaca Book, Milano, 1996, p. 195.

expresia pe care Dumnezeu o poate crea *ad extra*, în calitate de liber și gratuit dar de Sine.

Cuvânt, Fiu, Imagine, Expresie

Trebuie să ne întrebăm: care este numele cel mai potrivit pentru a-L indica pe Fiul lui Dumnezeu în ființa și în manifestare Sa? Pentru Toma D'Aquino atributul central al persoanei a doua este *verbum* ca și cuvânt intim (*verbum mentis*) în care se exprimă Tatăl care este cunoscut. Pentru Bonaventura atributul care rezumă totul este *expressio*, prin care se rezumă sensul celorlalte denumiri, și anume *Fiu*, *Imagine* și *Cuvânt*⁹. Fericitul Augustin zice: „în același sens în care El se numește Cuvânt se numește și Fiu”¹⁰. Generarea Fiului, proprietatea Sa personală, este definită cu diferite nume, care sunt aplicate Fiului ca și expresie diferită a perfecțiunii Sale. Fiind egal în esență cu Tatăl, este numit *Fiu*, pentru că este la fel de veșnic, este numit *reflexie*, deoarece este similar în toate, este numit *imagine*, deoarece este generat în mod spiritual, este numit *Cuvânt*, „negăsindu-se un singur nume cu care toate acestea se pot exprima simultan”¹¹.

În schimb, după Bonaventura, proprietatea fundamentală a Fiului lui Dumnezeu sau Logosul este aceea de a fi *expresie absolută* (*expressio in summo*) a Tatălui pentru că este similar cu El în toate, este a Sa *impressio* sau amprenta perfectă a naturii Sale. Balthasar optează pentru ideea lui Bonaventura, fără a neglija meritele lui Toma d'Aquino. Însușindu-și categoria centrală a lui Bonaventura, Cuvântul ca și *expresie absolută* a lui Dumnezeu, Balthasar vede deschisă calea pentru a putea trata mai de aproape tema revelației divine¹², și anume: Cuvântul făcut trup este adevărul lui Dumnezeu. Deoarece Cuvântul este persoană, El nu este nu doar portretul

⁹ Hans Urs von Balthasar, *Verita di Dio, Teologica*, volumul 2, op. cit. p. 143.

¹⁰ Fericitul Augustin, *La Trinitate, Opera omnia. Patrologiae Latinae*, Editura Documenta Catholica Omnia, Capitolul 7, p. 87.

¹¹ Hans Urs von Balthasar, *Verita di Dio, Teologica*, volumul 2, p. 143.

¹² Vincent Holzer, *Le Dieu Trinité dans l'histoire. Le différend théologique Balthasar-Rahner*, Editura Cerf, Paris, 1995, p. 31.

exterior al Tatălui, ci dezvăluindu-Se, exprimă atât esența Tatălui cât și personalitatea Sa.

A fi expresie vine de la arhetip. Toate lucrurile sunt adevărate și sunt capabile să se exprime în virtutea puterii expresive a acelei lumini supreme, și anume a Cuvântului divin.

Iisus Hristos, imagine și expresie vizibilă a Tatălui invizibil

În scrierile Noului Testament, Fiul întrupat al lui Dumnezeu este definit *expresie* (Evrei 1,3), *imagine* (2 Corinteni 4,4; Coloseni 1,15) și *Cuvânt* (Ioan 1,1). *Analogia hristologică* nu se referă exclusiv la raportul general dintre Dumnezeu și om, ci se concentrează pe relația specifică dintre Cuvântul (Verbum) veșnic și carnea (caro) muritoare luată de Logos în puterea unirii ipostatice. Aceasta, spune Balthasar, nu este o uniune *superioară* dintre Dumnezeu și om, în vederea *identității*; este vorba însă de *uniunea definitivă și fără amestec* dintre două realități cu totul diferite care sunt tocmai natura divină și natura umană; aceeași uniune devine „extrema măsură între două incomparabile, Dumnezeu și omul”¹³.

Fiecare existență finită, chiar și fără viață, are parte de dualitatea de expresie (fenomen) și ceea ce este exprimat, exprimarea devenind imagine în domeniul senzorial. Totul în Cuvântul făcut trup este exprimarea Tatălui în Sfântul Duh, în sensul că în firea Sa de a fi imagine pământească, este imediat vizibilă firea Sa divină. „Așa cum în Hristos nu există nici un act uman care să nu fie expresia divinului, tot așa nu există nici o manifestare divină care să nu se exprime și să se reveleze altfel decât prin elocvența umanului”¹⁴. Înainte de a aprofunda funcția de om în revelația (expresie) lui Iisus, trebuie să precizăm natura de *imagine* (eikon) prin care Sfântul Pavel î-L definește pe Hristos, *icoana lui Dumnezeu* (2 Corinteni 4,4), *imaginea lui Dumnezeu cel invizibil* (Coloseni 1,15).

¹³ Hans Urs von Balthasar, *Le Persone del Dramma: L'uomo in Cristo. Teodrammatica*, Volumul 3, Editura Jaca Book, Milano, 1978, p. 208.

¹⁴ Tullio Cătrini, *Gesù Cristo rivelazione di Dio*, Editura Scuola Cattolica Hildephonsiana, Varese, p. 187.

În aceste denumiri, este subliniat alături de exegeții Gerhard von Rad și Alfred H. Kleinknecht¹⁵, faptul că accentul cade asupra identității perfecte între eikon și prototip. În sens grecesc, imaginea, departe de a fi doar o chestiune de conștiință departe de realitate, este un participant al realului, este ea însăși realitatea adevărată¹⁶. De aceea, Cuvântul desemnează nu doar o reflectare dezvoltată sau, ca să zicem așa, proiectul unui obiect, ci proiecția vizibilă a propriei sale intimități esențiale. „Creaturalitatea lui Hristos este expresia eternei sale filiații necreate”¹⁷. Apoi, pentru greci imaginea era o iradiere, o manifestare vizibilă a esenței lucrului și, ca atare, putea avea ca rezultat o participare substanțială a obiectului. Această identitate dintre imaginea lui Hristos și originalul Tatălui, exprimat de eikon, corespunde cu ceea ce afirmă Sfântul Pavel în imnul hristologic al Epistolei către Filipeni: Hristos, „Dumnezeu fiind în chip”, și în condiția de ființă „întocmai cu Dumnezeu” (Filipeni 2,6). În termenii lui Ioan este exprimat același lucru: „Cel ce M-a văzut pe Mine L-a văzut pe Tatăl” (Ioan 14,9). De asemenea afirmația Epistolei către Coloseni: „Fiul dragostei Sale” (Coloseni 1,13) înseamnă practic același lucru: identitatea de esență dintre Tatăl și Fiul, care este aspectul adevărat al Tatălui invizibil, apariția Sa vizibilă și nu doar o simplă sau nesemnificantă apariție (Schein)¹⁸. Balthasar afirmă că în loc de imagine se poate spune „slava lui Hristos” (2 Corinteni 4,4), „slava lui Dumnezeu pe chipul lui Hristos” (2 Corinteni 4,6). Motivul ultim este că toate promisiunile lui Dumnezeu în sine au devenit „da” și faptul că Dumnezeu a împăcat lumea cu sine prin Hristos atunci când „L-a tratat ca și păcat în favoarea noastră”¹⁹. Așadar prin declarația paulină că Hristos este imaginea lui Dumnezeu, „nu devine nesigură nici personalitatea lui

¹⁵ Gerhard von Rad și Alfred H. Kleinknecht folosesc termenul eikón, în articolul GLNT, III, p. 179.

¹⁶ Hans Urs von Balthasar, *Verita di Dio, Teologica*, volumul 2, trad. Guido Sommovilla, Editura Jaca Book, S.p.A, Milano, 1990, p. 229.

¹⁷ *Ibidem*, p. 187.

¹⁸ *Ibidem*, p. 229.

¹⁹ Hans Urs von Balthasar, *Gloria. Una estetica teologica. Volumul 7: Nuovo patto*, trad. G. Manicardi, Editura Jaca Book, Milano, 2010, p. 264.

Hristos, nici cea a Tatălui care se exprimă în mod personal în Cuvântul întrupat. Aceasta, întrucât este Cuvântul lui Dumnezeu, este atât de personală încât este ea însăși Persoană. Dar Dumnezeu fiind în mod esențial același lucru cu Tatăl și fiind om, este atât de ascultător-transparent spre Tatăl, încât devine în lume prezență vizibilă a acțiunii și a vorbirii lui Dumnezeu”²⁰.

Din toate acestea se poate spune că Iisus Hrisos, cu adevărat imaginea Tatălui, nu este *umbra* slavei Sale (Evrei 10,1), nu reprezintă o copie tehnică, și nici o emanație fizică, sau o pectogramă statică sau aproximativă a Tatălui, ci, fiind Fiul, este expresia exactă sau amprenta (charakter) substanței Sale, El este imaginea perfectă și de aceea El însuși este iradierea slavei Sale²¹.

În hristologie, deci în misterul trinitar, este tranzitat întregul plan al imaginii. Într-adevăr slava lui Dumnezeu se manifestă ca și dragoste nemărginită în toată misiunea istorico-mântuitoare a Fiului lui Dumnezeu, care a culminat cu moartea pe cruce și în darul extrem de sine (Euharistia). „Și tocmai această dragoste absolut incomprehensibilă face comprehensibilă dragostea divină a Tatălui”²². Contemplarea sau înțelegerea lui Dumnezeu cel invizibil în Dumnezeu cel vizibil, Iisus Hristos, este implementată în credincios prin Duhul Sfânt: El care este unitatea invizibilului și a lui Dumnezeu cel vizibil, vărsându-se în inimile credincioșilor, apropiere de ei această unitate divină, altfel de neînțeles. În alte cuvinte, este propriu Duhului Sfânt, Duhul Adevărului, de a ne face să înțelegem că „Dumnezeu este dragoste și adevăr”²³, căci „Cuvântul făcut trup este în lume prezență vizibilă de a lucra și de a vorbi, a lui

²⁰*Ibidem*, p. 265.

²¹Emmanuel Tourpe, *Différence ontologique et différence onto-théologique : Introduction à la pensée de Gustav Siewerth*, în *Revue Philosophique de Louvain*, numărul 93, 1995, p. 331-369.

²²Hans Urs von Balthasar, *Gloria. Una estetica teologica. Volumul 7: Nuovo patto*, p. 265.

²³Hans Urs von Balthasar, *Homo creatus est, Saggi Teologici 5*, Editura Morcelliana, Brescia, 1991, p. 289.

Dumnezeu”²⁴.

Dintre cei trei termeni hristologici: *expresie*, *imagine* și *cuvânt*, în reflecția lui Balthasar despre teologia revelației, excelează, în mod de necontestat, conceptul de expresie. Dumnezeu nu se folosește de natura umană ca de un instrument exterior pentru a exprima din exterior și de sus tot ceea ce este El, ci ia natura umană, o face a Sa și se exprimă prin ea, plecând din interiorul Său, prin structura Sa ontologică expresivă. „Sufletul lumii, fiind creat și format de Logosul Divin, oferă Sfântului Duh posibilitatea de a se realiza în toate lucrurile, pentru că tot ceea ce se descoperă în forme ideale în lumina Logosului, se realizează în concret în puterea Duhului Sfânt”²⁵.

Pentru a sublinia interioritatea expresiei lui Dumnezeu în uman, este adoptată această motivație: „caracterul intrinsec al relației de exprimare este că Dumnezeu fiind Creatorul, nu poate abuza de propria Sa lucrare în vederea unui scop străin, în schimb, devenind om, poate doar să o onoreze, să o încoroneze și să o conducă până la realizarea sa cea mai profundă”²⁶.

În termeni filozofici se poate spune că Dumnezeu fiind în același timp Ființă (și nu o ființă lângă altele), în această ființă care este omul, „El creează o expresie definitivă, făcând din om limbajul Său, expresia Sa”²⁷. Asta înseamnă că, în Hristos, Dumnezeu poate arăta, în același timp și nu în mod alternativ, așa cum des se afirmă, și pe El însuși și pe om. Și această revelație divină are loc în așa fel încât relativitatea omului în sine, fiind creatură, nu este constrânsă și nici oprită de către absolutul contemporan al divinului.

Subliniind și explicând rolul interior al „exprimării” hristologice în revelația lui Dumnezeu, Balthasar validează în primul rând fundamentul Esteticeii sale teologice, în ea este reafirmată mereu

²⁴Hans Urs von Balthasar, *Gloria. Una estetica teologica. Volumul 7: Nuovo patto*, trad. G. Manicardi, Editura Jaca Book, Milano, 2010, p. 255.

²⁵Vladimir Sergeevič Solov'ev, *Sulla Divinumanità e altri scritti, Opere scelte I*, trad. Pietro Modesto, Editura Jaca Book, Milano, 1971, p. 163.

²⁶Hans Urs von Balthasar, *Gloria. Una estetica teologica, volumul 1: La percezione della forma*, p. 422.

²⁷*Ibidem.*, p. 441.

interdependența dintre Figură (Gestalt) și conținutul divin (Gehalt) al revelației, și necesitatea de a percepe *din interior* evidența obiectivă a lui Hristos, icoană și revelație a Tatălui.

„Tot ceea ce este uman în Hristos este revelația lui Dumnezeu și vorbește despre El, în viața Sa, în lucrarea Sa, în pătimirea Sa și în învierea Sa, nefiind nimic care să nu fie expresie, explicare, reprezentare a lui Dumnezeu în limbajul realității creaturale. În virtutea unirii ipostatice, în cuvântul întrupat, tot ceea ce este uman se face expresia veșniciei”²⁸.

Iisus Hristos este, în opinia lui Balthasar, canonul definitiv al fiecărei abordări ermeneutice a Scripturii: raportul dintre uman și divin în Scriptură are măsura sa, canonul său în raportul dintre natura umană și natura divină a lui Hristos. În persoana divină a lui Hristos este locul unde „se va decide raportul dintre Dumnezeu și om, dintre har și natură, dintre credință și rațiune”²⁹.

„Hristos, omul plin și perfect, spune Balthasar deja în primul volum Gloria, face în totalitatea Sa experiență de ceea ce este Dumnezeu. Hristos ca și Dumnezeu întrupat, care î-L arată omului pe Dumnezeu, face însă ca și Dumnezeu, experiență de ceea ce este omul” în depărtarea Sa de la Dumnezeu, și realizează în viața Sa de ascultare și dăruire, modelul de om pe care Dumnezeu l-a voit cu creația Sa³⁰. Acum, devenind om, Fiul lui Dumnezeu face al Său tot ceea ce este specific uman, inclusiv limbajul, modul Său de exprimare. De aceea și Iisus Hristos vorbește limba trupului, limba omului corporal-spiritual. În Hristos, Dumnezeu devine om ca fiecare dintre noi și se manifestă ca „Unicul irepetibil chiar în fiecare zi”³¹, limbajul Său fiind cel al unuia care nu va striga și nu va ridica vocea,

²⁸ Hans Urs von Balthasar, *Verbum caro, Sezione quinta. Saggi Teologici 1*, Editura Morcelliana-Jaca Book, trad. Giulio Colombi, Milano, 2005, p. 11-27.

²⁹ *Ibidem.*, p. 180.

³⁰ Hans Urs von Balthasar, *Gloria. Una estetica teologica, volumul 1: La percezione della forma*, trad. Giuseppe Ruggieri, Editura Jaca Book, Milano, 1994, p. 292.

³¹ Hans Urs von Balthasar, *Verita di Dio, Teologica*, volumul 2, trad. Guido Sommovilla, Editura Jaca Book, S.p.A, Milano, 1990, p. 214.

nu va face auzită vocea sa pe drum. Din limbajul lui Dumnezeu în Iisus Hristos fac parte, în esență, așa cum vom vedea, liniștea și ascunderea. „Misterul și înțelepciunea lui Dumnezeu sunt anunțate în limbajul uman. Cuvântul lui Dumnezeu se exprimă în cuvântul uman. Aici se revelează un mare mister: Cuvântul lui Dumnezeu în cuvântul omului”³².

„În viața lui Iisus nu este nimic care, în limbajul psiho-fizic al umanității în întregime sa, nu este exprimare și prezentare a Tatălui, pentru că fiind întrupat, Fiul este exegeza, interpretarea Tatălui (Ioan 1,18). Omul în Iisus este expresie și instrument al divinului, și cu siguranță nu divinul expresie și instrument al omului”³³.

Din unirea Eternului cu timpul, Infinitului cu finitul, a Cuvântului veșnic al lui Dumnezeu cu cuvântul muritor al omului, rezultă, de asemenea, fluxul universal al revelației lui Iisus. Într-adevăr în El, revelația lui Dumnezeu devine acel Cuvânt, care este la fel cu existența unui om, de aceea este în Omul Iisus Hristos locul unde Dumnezeu întâlnește orice om, unde vorbește fiecărui om și se adresează tuturor națiunilor, din orice timp și orice cultură. În plus, trebuie spus că Dumnezeu, pe care îl întâlnim în trup, este omul ales de către veșnicie, în care totul este recapitulat în cer și pe pământ, care răscumpără lumea, „ridică pe frați ca și copii ai Tatălui”³⁴. Mai mult, Cuvântul lui Dumnezeu în Iisus Hristos se dăruiește la *mila* fiecărui om, „fără protecție”³⁵ în relația interpersonală dintre om și om.

Punctul de plecare al expresiei sau al manifestării vizibile a lui Dumnezeu în Iisus este Dumnezeu însuși, Dumnezeu cel al

³² Hans Urs von Balthasar, *Mysterium Salutis. Nuovo corso di dogmatica come teologia della storia della salvezza*, Volumul 2, ediție îngrijită de Johannes Feiner și Magnus Löhrer, Editura Queriniana, Brescia, 1968, p. 534.

³³ Hans Urs von Balthasar, *Verbum caro, Sezione quinta. Saggi Teologici 1*, Editura Morcelliana-Jaca Book, trad. Giulio Colombi, Milano, 2005, p. 174.

³⁴ Hans Urs von Balthasar, *La mia opera ed Epilogo*, trad. Guido Sommavilla, Editura Jaca Book, Milano, 1987, p. 32.

³⁵ Hans Urs von Balthasar, *Verbum caro, Sezione quinta. Saggi Teologici 1*, Editura Morcelliana-Jaca Book, trad. Giulio Colombi, Milano, 2005, p. 34.

Cuvântului (Ioan 1,1) adevăr veșnic și credință absolută. Am văzut deja că în nașterea veșnică a Fiului lui Dumnezeu se află posibilitatea expresiei absolutului în comuniunea trinitară. Acum, fără nici o nevoie, Dumnezeu a ales modul uman de exprimare pentru a se face cunoscut de către om, pentru a vorbi cu el, pentru a-i dezvălui adevăratul Său chip (Ioan 1,18). Tot în misterul trinitar se sprijină posibilitatea ultimă a manifestării lui Dumnezeu *ad extra*, în cuvinte umane: pentru că Dumnezeu are în El însuși Cuvântul veșnic, care î-L exprimă continuu, este exprimabil în sens absolut și, având în vedere că acest Cuvânt a luat formă de om și exprimă prin acțiuni și prin cuvinte umane ceea ce el este în Dumnezeu, este înțeles de către om. Prima realitate fără a doua, observă autorul în acest context, nu ne-ar aduce nici un beneficiu iar a doua fără prima nu ar putea fi gândită.

Omul, singur, este inadecvat pentru a exprima divinul. „Atât sub raport existențial, cât și artistic și teologic, cuvântul totdeauna limitează. Cuvântul uman se mișcă, acționează și este eficient în spații comune, el nu are acces de fapt în abisurile cunoașterii și în infinitul existenței. Acele realități și dimensiuni sunt mai presus de cuvântul uman, pentru că se dovedesc inexprimabile prin el, indicibile”³⁶. Este încă valabilă vechea zicală: între finit și infinit nu există nici o proporție (finiti ad infinitum nulla est proportio). Numai atunci când Cuvântul veșnic, în mod liber și suveran, adoptă natura umană, aceasta poate deveni în întregime expresie a Persoanei divine a lui Hristos, care, la rândul Său, î-L exprimă pe Tatăl.

Balthasar spune că Fiul lui Dumnezeu făcut om este vizibilitatea invizibilului și, prin urmare, „sumum-ul revelației”³⁷. Iisus nu este o reproducere mecanică a Tatălui, ci ca și Fiul ales și iubit de Tatăl, este aceeași dragoste nemărginită a Tatălui care *apare* în istorie și se oferă în ascultare necondiționată. Și din moment ce această ascultare, cu care Fiul se identifică în mod personal până la a

³⁶ George Remete, *Cunoașterea prin tăcere*, Alba Iulia, Editura Reîntregirea, 2011, p. 9.

³⁷ Hans Urs von Balthasar, *Gloria. Una estetica teologica, volumul 1: La percezione della forma*, p. 291.

face scopul misiunii Sale, este prin esență dragoste, atunci trebuie să repetăm că tocmai în kenoza lui Hristos (și numai în ea) apare misterul intim și intrinsec al iubirii lui Dumnezeu care, în sine, este Treimic.

Balthasar sublinează faptul că Noul Testament, în ciuda aparențelor, este mult mai profund istoric față de Vechiul Testament. În abisul istoricității umane, coboară, se scufundă Cuvântul veșnic al lui Dumnezeu, pentru a aduce lumii plinătatea lui Dumnezeu în trup, pentru a se asigura că ființa umană este o expresie a veșniciei. Din acest motiv, devenind om, cuvântul lui Dumnezeu a vrut să umble în timp, și în toată călătoria Sa, limbajul omului a fost pentru Dumnezeu, așa cum am mai spus, în primul rând, expresia directă a adevărului Său. Dar, manifestând misterul Său cel mai intim ca și Absolut, Dumnezeu a arătat în Iisus Hristos ceea ce este omul înaintea lui Dumnezeu și în Dumnezeu, ca orice om, și Cuvântul făcut trup a trecut prin acele etape de *dezvoltare*, de limbă, care caracterizează orice existență umană realizată: etapa de prunc, tânăr, om matur, pentru a intra, în întregimea Sa, în faza specifică a patimei și a Învierii.

Dumnezeu vorbește ca un om în toate evenimentele care constituie existența istorică a lui Iisus: naștere, persecuție, ascundere, rugăciune, sărăcie, ispită, decizie, predare și ucenicie, prietenie și dușmănie, luptă, evadare, bucurie și durere, tortură, moarte, îngropare. În toate aceste evenimente există întotdeauna acea perfectă corelație, despre care am precizat și în care toată ființa umană devine expresia veșniciei, ca și proiecție a unirii ipostatice dintre Dumnezeu și om. Astfel, se poate spune că Cuvântul Său pronunțat este existență exprimată și existența Sa este, în totalitate, Cuvânt al lui Dumnezeu, al revelație lui Dumnezeu. Trebuie să mai subliniem faptul că tot ceea ce Dumnezeu a avut de spus sau de dat lumii a găsit loc în acest om, Iisus din Nazaret, în întregimea Sa ca om care vorbește și tace, lucrează și suferă, se roagă sau pur și simplu există, totul în El devine cuvânt, expresie, limbaj și astfel revelația misterului trinitar al lui Dumnezeu.

Cuvântul ca și „acțiune” a lui Dumnezeu

Înainte de a încheia această secțiune centrală și fundamentală a viziunii lui Balthasar, mai trebuie specificat că, dacă Cuvântul lui Dumnezeu a devenit carne pentru ca noi să î-L putem înțelege în limba noastră umană, acest lucru nu trebui să ne facă să uităm că Cuvântul lui Dumnezeu este întotdeauna și în acțiunea Sa, pentru că „în Iisus există indivizibilitatea dintre exprimare și acțiune”³⁸. „Există sau nu un «limbaj» al făpturii, în sensul strict obiectiv? Sau ceea ce numim noi „sensuri, mesaje, și limbaje” ale făpturii către om nu sunt altceva decât simple reflectări, ecouri sau reverberații ale sufletului uman asupra existențelor ne-spirituale care se întorc pur și simplu la expeditor, iar acesta le precepe ca și cum ar aparține obiectiv acelor existențe ca expeditoare efective și prin aceasta le acordă o «obiectivitate» pe care de fapt nu o au?

Este «limbajul» făpturii un act pur subiectiv și de fapt o iluzie?”³⁹. Spre deosebire de cuvântul uman, „Cuvântul întrupat este acțiune în sens intra-divin, în măsura în care Cuvântul este acțiunea generatoare a Tatălui, și apoi pentru că prin intermediul Duhului Sfânt L-a făcut om pe Fiul Divin, și pentru că Cel întrupat este Cuvântul Tatălui, deoarece face mereu voia Tatălui. În acest sens El este împlinirea unitară a Pactului care până acum a avut două laturi, este împlinirea promisiunii Pactului cerută de Dumnezeu oamenilor și este împlinirea răspunsului Pactului de la om la Dumnezeu”⁴⁰. Conform expresiei curente a lui Balthasar, Iisus Hristos este Pactul devenit persoană. Așa a fost El în virtutea ascultării Sale filiale.

Contextul lingvistic și teologic pentru a înțelege că cuvântul lui Iisus nu este doar o simplă afirmație orală, dar că, Cuvântul Său este deja acțiune în sine, acțiune puternică, este dată de semnificatul vetero-testamentar a lui dăbăr. Acesta, în afară de cuvânt, mai înseamnă și lucru, eveniment. După cum putem vedea chiar și în primul capitol biblic al creației, Cuvântul lui Dumnezeu creează ceea

³⁸ Hans Urs von Balthasar, *Verita di Dio, Teologica*, volumul 2, *op. cit.*, p. 4.

³⁹ George Remete, *Cunoașterea prin tăcere*, *op. cit.*, p. 117.

⁴⁰ Hans Urs von Balthasar, *Homo creatus est, Saggi Teologici* 5, *op. cit.*, p. 290.

ce spune. Aceasta este expresia atotputerniciei și a măreției lui Dumnezeu, pentru care a spune și a pune în existență sunt una și aceeași: cu o mare putere Dumnezeu aruncă un cuvânt împotriva lui Iacob, și aceasta cade asupra lui Israel (Isaia 9,7). Și când profeții devin vestitori Cuvântului lui Dumnezeu, atunci Dumnezeu poate prin intermediul lor să „facă bucați pe Israel” (Osea 6,5)⁴¹. *Eu-L divin*, se dovedește în sine ca un agent vorbitor, care *vorbind-acționând* dezvăluie câte ceva din esența Sa, din ființa Sa unică și incomparabilă, diferită de tot ceea ce este lumesc. Prin Cuvânt, Eu-l Infinit cheamă finitul în propriul Eu, îi vorbește gură către gură, îl pătrunde în inimă și, recreîndu-l, îl convoacă către răspunsul responsabil, de dragoste. Cu alte cuvinte, având în vedere teologia biblică rezultă că pentru Dumnezeu *a spune bine* este una cu creația Sa. „Pornind de la fapta lui Dumnezeu, credinciosul nu poate acționa altfel decât înspre ea, fapta sa e, în esență, eshatologică, sau (întrucât cuvântul e prea încărcat cu semnificații), parusială. El acționează în vederea reapariției necesare din punct de vedere creștin a lui Hristos în *slava* Iubirii devenite revelate, atotjudecătoare și atotrestauratoare la capătul (atemporal) lanțului tuturor faptelor temporale. Acțiunea merge spre viitorul absolut, deasupra istoriei relative a lumii (Paul Schütz)”⁴².

Putem spune cu ușurință că prin termenul *Cuvânt*, Eu-l divin al lui Iisus nu intenționează un simplu discurs, ci o *exprimare* totală a lui Dumnezeu. În Hristos, afirmă Balthasar care dă importanță Cuvântului, forței Sale creatoare, mântuitoare, cuvântul, puterea de a lucra și suferința răbdătoare, sunt același lucru. În condescendența Sa față de slăbiciunea umană, Iisus le cere celor care nu vor să creadă în cuvintele Sale să creadă, măcar, în lucrările Lui, acestea mărturisesc că El este trimisul Tatălui (Ioan 14,12).

Într-adevăr, Iisus se referă la coincidența dintre cuvintele Sale și faptele Tatălui: Cuvintele pe care vi le spun nu le vorbesc de la Mine, ci Tatăl - Care rămâne întru Mine - face lucrările Lui (Ioan

⁴¹ Hans Urs von Balthasar, *Verita di Dio, Teologica*, volumul 2, *op. cit.*, p. 240.

⁴² Hans Urs von Balthasar, *Iubirea formă a revelației*, Colecția Communio 25, trad. Ioan Inescu, Târgu-Lăpuș, Editura Galaxia Gutenberg, 2005, p. 94.

14,10); Deci cele ce vorbesc Eu, precum Mi-a spus Mie Tatăl, așa vorbesc. (Ioan 12,50). Lucrările despre care Iisus vorbește și pe care El le realizează imitându-L pe Tatăl Său, nu sunt doar minunile făcute de către El *cu degetul lui Dumnezeu*, ci, deasemenea, și toate *semnele* vieții Sale, ascunse și publice, culminate *în semnul lui Iona*, adică în moartea și învierea Sa. Este, în acest ultim semn unde Dumnezeu S-a exprimat cel mai mult, în Fiul făcut carne: ne-a iubit până la *extrema* dăruire de sine. „Cu moartea lui Iisus este împlinită judecata lumii, iar cu învierea lui Iisus este împlinită învierea lumii”⁴³. Astfel, ultimul Cuvânt al lui Dumnezeu în lume și despre lume este în mod clar recunoscut ca iubire trinitară. Acela al pătimirii și al morții pe cruce este de asemenea limbajul lui Dumnezeu, care este ușor de înțeles de către toți, pentru că este expresia lui Dumnezeu care vine, nu din constrângere, ci *din dragoste*, nu provine din fatalitate (așa cum se pare că afirmă Heidegger), ci din ascultarea extremă a Fiului lui Dumnezeu.

Concluzii

Ideea centrală despre ceea ce am spus până acum, despre expresia hristologică, poate fi rezumată în următoarele afirmații: „Dumnezeu se exprimă și se explică pe Sine Însuși în existența umană și în experiența acestui om care este Iisus din Nazaret. Dumnezeu a stabilit o relație cu toți oamenii, a intrat în raport intim cu ei, în simțul, atingerea, în cuvântul, în viața și în suferința omului; și pe de altă parte, omul are o relație cu Dumnezeu în legătură cu auzul, atingerea, vorbitul, cu viața și cu suferința lui Iisus”⁴⁴. Dar omul Iisus, ca *limbaj* sau *expresie* directă și adecvată a Tatălui, nu doar că preferă cu corpul și cu sufletul, Cuvântul lui Dumnezeu, cum au făcut profeții, ci dimpotrivă, El este Cuvântul lui Dumnezeu în

⁴³ Hans Urs von Balthasar, *Anzitutto il regno di Dio. Due saggi sulla parusia biblica*, trad. Velasio de Paolis, Editura Queriniana, Brescia, 1968, p. 15.

⁴⁴ Hans Urs von Balthasar, *Gloria. Una estetica teologica, volumul 1: La percezione della forma*, op. cit., p. 457.

⁴⁵ Hans Urs von Balthasar, *Anzitutto il regno di Dio. Due saggi sulla parusia biblica*, trad. Velasio de Paolis, Editura Queriniana, Brescia, 1968, p. 11.

Sine, pentru că este prin natura Sa originală, Cuvântul Tatălui. Devenind om și trăind, vorbind, lucrând ca și om, în condiția umană însăși, El a adus lumii declarația decisivă a lui Dumnezeu, care rezumă și încheie revelația Cuvântului. Toate acestea înseamnă, în cele din urmă, că omul Iisus nu este un simplu transmițător al Cuvântului, ca și cum acesta ar fi trecut pe lângă El, atingându-L. În schimb, Cuvântul, despre care Iisus spune și atinge până și sacrificiul suprem de sine, curge de la El ca de la sursă și se răspândește în mod perceptibil, sonor și, prin urmare, credibil prin intermediul naturii umane, făcut propriu de Cuvântul întrupat. Exprimat fiind prin sunete umane sensibile și corporale, cuvântul lui Iisus rămâne propoziția ultimă și definitivă a unui discurs, pe care Dumnezeu l-a început cu crearea universului și a omului și care, până la ultimul cuvânt, nu va fi nici întrerupt, nici redirecționat. Astfel, putem să înțelegem Cuvântul ca și putere și acțiune răscumpărătoare a lumii. „Dacă eternul Cuvânt al lui Dumnezeu, care poate să spună despre Sine: Cerul și pământul vor trece dar cuvintele Mele nu vor trece (Matei 13,31), a devenit cu adevărat om, atunci, chiar dacă pare paradoxal, în conștiința acestui om apropierea de moartea Sa coincide cu finalitatea cerului și a pământului”⁴⁵.

⁴⁵ Hans Urs von Balthasar, *Anzitutto il regno di Dio. Due saggi sulla parusia biblica*, trad. Velasio de Paolis, Editura Queriniana, Brescia, 1968, p. 11.